

УДК 378.147.091.31:37.091.2-024.71]: 378.4(477.46-21)УДПУ](045)

DOI: 10.31499/2706-6258.1(11).2024.304921

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗНАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УМАНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

Олександр Безлюдний, доктор педагогічних наук, професор, ректор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0001-5191-4054

E-mail: bezludniy_oi@ukr.net

У статті проаналізовано позанавчальну діяльність здобувачів вищої освіти на прикладі УДПУ імені Павла Тичини. Окреслено напрямки позанавчальної діяльності в університеті: науково-дослідницька, суспільно-політична, художньо-естетична, трудова, історико-культурна, фізкультурно-спортивна, організаційно-управлінська, національно-патріотичне виховання. Проведено анкетування та визначено рівень поінформованості щодо організації позанавчальної діяльності, міру залученості студентів до різноманітних заходів, коло їх інтересів, вподобань та пріоритетів.

Ключові слова: позанавчальна діяльність; здобувачі; заклад вищої освіти; освітнє середовище; молодь; волонтерство; проекти; заходи.

ORGANIZATION OF EXTRA-CURRICULUM ACTIVITIES OF HIGHER EDUCATION ACQUIRES OF PAVLO TYCHYNA UMAN STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY

Oleksandr Bezliudniy, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Rector, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0001-5191-4054

E-mail: bezludniy_oi@ukr.net

An important role in the professional and personal development of a future specialist is played by extracurricular activities. Extracurricular work at Pavlo Tychyna UDPU is carried out in accordance with the legislative documents of Ukraine and normative documents of the university.

The directions of extracurricular activities at the university are complementary and are implemented comprehensively: scientific-research, social-political, artistic-aesthetic, labor, historical-cultural, physical culture and sports, organizational and management, national and patriotic education.

A questionnaire was conducted and the level of awareness regarding the organization of extracurricular activities, the degree of involvement of students in various activities, their interests, preferences and priorities was determined.

The results of the survey showed that the majority of higher education students are really involved in extracurricular activities, they actively participate in various activities. It was found that, according to the students, the university provides many opportunities for their involvement in various extracurricular activities, which contributes not only to the formation of a conscious desire for self-education and self-improvement, but also to reducing the level of stress, which affects the general level of personal well-being.

We have found that the Faculties / Institute have adequate facilities which are used for various extracurricular activities. The premises are equipped with the necessary means of communication and technical resources to ensure the high-quality implementation of these events.

After analyzing the organization of extracurricular activities of higher education students, we consider it necessary to: expand the forms and directions of extracurricular activities in accordance with the modern value orientations of modern youth; to improve cooperation with student self-government bodies regarding the systematic holding of various activities; continue work on attracting well-known speakers and experts to conduct master classes, trainings, etc.; to encourage extracurricular activities that take into account the various needs and opportunities of higher education students.

Keywords: *extracurricular activities; applicants; higher education institution; educational environment; youth; volunteering; projects; events.*

«Сучасний етап розвитку незалежної України характеризується стратегічним курсом на оновлення всіх сфер суспільного життя, зокрема освіти. Успішність процесу соціалізації молоді як особливої демографічної групи визначено нині важливим чинником інтеграції закладів освіти України до європейського освітнього простору» [2, с. 48]. Сучасний стан ринку освітніх послуг вимагає від здобувачів вищої освіти нових орієнтирів і підходів в роботі зі студентами. Тому, важливу роль у професійно-особистісному становленні майбутнього фахівця відіграє позанавчальна діяльність. Петриченко Л., стверджує: «Позанавчальна діяльність залишає значний простір для самостійності й неформального спілкування, яке в інших умовах займає навчання» [5, с. 33].

Аналіз сучасної науково-педагогічної літератури свідчить, що питання позанавчальної діяльності досліджувались у різних аспектах. Позанавчальну діяльність розглядають як фактор професійного самовизначення студента (Т. Іванайська), формування й розвитку творчих умінь студентів (О. Медведєва), розвитку їхньої творчої обдарованості (І. Карпова), організаторських здібностей (Н. Галєєва), формування міжособистісних відносин здобувачів (Н. Руденко), їхніх гуманістичних цінностей (О. Тепла). Увагу сучасних науковців привернули напрям соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності (Г. Овчаренко, О. Севаст'янова, Н. Шабаєва, С. Шашенко), проблеми формування соціально значущих якостей особистості (Т. Бурцева), соціальних особистісних смислів (Н. Грищенко). Організація самостійної позанавчальної роботи студентів стала предметом наукового пошуку Л. Онучак, Л. Якушкіної.

Мета дослідження – проаналізувати позанавчальну діяльність здобувачів вищої освіти на прикладі УДПУ імені Павла Тичини.

Позанавчальна робота в УДПУ імені Павла Тичини здійснюється відповідно до законодавчих документів України та нормативних документів університету.

Напрямки позанавчальної діяльності в університеті є взаємодоповнюючими і реалізуються комплексно.

Науково-дослідницька позанавчальна діяльність. Так, залучення молоді до науково-дослідницької діяльності є важливим завданням для розвитку науки та суспільства в цілому і зокрема в УДПУ імені Павла Тичини. Виділяємо такі форми її організації: наукове товариство студентів та аспірантів (НТСА), регіональний науково-творчий центр художньої освіти та майстерності; студенти, що займаються у позанавчальній діяльності беруть участь у науково-практичних конференціях всеукраїнського та міжнародного рівнів, міждисциплінарних колоквиумах, реалізації

проектів, симпозіумах тощо. Одним із видів науково-дослідницької діяльності факультетів є академічна мобільність здобувачів вищої освіти за кордоном та участь їх в різних програмах, тренінгах, тощо.

Варто зазначити, що в університеті функціонує Центр новітніх освітніх технологій («USPU ECOSYSTEM»), на базі якого проводяться науково-практичні та навчально-методичні заходи різних рівнів.

«Здобуваючи перемоги та призові місця на всеукраїнських і міжнародних олімпіадах та конкурсах, демонструючи свій високий рівень знань і фаховості студентство проявляє свій науковий потенціал» [5, с. 40].

Суспільно-політична позанавчальна діяльність. Невід'ємною частиною освітнього середовища є студентське самоврядування, як засіб формування громадянської компетентності здобувачів вищої освіти і важливий фактор розвитку та модернізації освітнього середовища у закладах вищої освіти, виявлення потенційних лідерів, вироблення у них навичок управлінської та організаторської роботи з колективом [2; 3].

Студрада постійно висвітлює проведені заходи на офіційному сайті та в соцмережах. Зокрема, за ініціативи студради в університеті відбулася зустріч представників «Суспільне Мовлення» зі студентами та міською громадою у пошуку гіперлокальних кореспондентів. На інтерв'ю здобувачів вищої освіти обговорили важливі питання міської громади й волонтерської діяльності та отримали призи, цікавий досвід і гарний настрій.

Участь у програмі UPSHIFT у Черкаській області, яка реалізується ГО «Слов'янський культурний центр «Задзеркалля» за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) та Уряду Японії.

Молодь співпрацює з місцевими молодіжними та волонтерськими організаціями, а саме: коворкінговий центр «Софа Хаб», Уманська міськрайонна волонтерська організація «Разом», ГО «Уманський міськрайонний центр «До перемоги», Благодійний фонд «Переможний шлях 777» тощо.

Художньо-естетична позанавчальна діяльність. Художньо-естетична діяльність здобувачів вищої освіти заснована на традиціях культурно-виховної роботи, є системою заходів, що сприяють підвищенню культурного рівня, розвитку творчих здібностей та ініціативи, організації культурного дозвілля [1; 4]. На базі університету функціонують творчі колективи, які згуртовують студентів за певними інтересами й уподобаннями; участь у художній самодіяльності, робота в різних творчих гуртках і об'єднаннях, літературна та художня творчість.

Успішній реалізації уподобань та талантів здобувачів вищої освіти сприяють товариства (фольклорне товариство імені Хрисанфа Ящуржинського, лінгвокраєзнавче товариство імені Агатангела Кримського); театри («Театр Слова», «Фольклорний театр»), організація та постановка вистави для малечі «У пошуках різдвяних традицій з Олафом».

Трудова позанавчальна діяльність. Університет цілеспрямовано працює над створенням умов, за яких здобувач вищої освіти інтенсивно опановує компетентності майбутньої професії, уміння та навички розв'язання як теоретичних, так і практичних, соціальних, культурних проблем. Скрипник Н., вважає: «Саме такий перехід до студентоорієнтованої освітньої діяльності став найважливішим педагогічним підходом.

Основні завдання виховання в університеті реалізуються як через зміст дисциплін, що викладаються, через виховання власним прикладом, так і через створення сприятливого освітнього середовища для самореалізації особистісного потенціалу, а також через позанавчальну діяльність студентів» [6, с. 566].

Здобувачі вищої освіти активно долучаються до плетіння маскувальних сіток. Усі організаційні заходи з їх виготовлення під своїм контролем тримає Центр культури та дозвілля «Гаудеамус».

Саме така активна, патріотично вмотивована молодь навчається в університеті.

Історико-культурна позанавчальна діяльність. Одним із важливих та значних осередків української культури є Черкащина. Черкаська область багата на історичні події, які мали та мають вагоме значення у становленні української держави.

В університеті реалізовано проєкт «Культурно-рекреаційно-туристична Черкащина: інклюзивно-соціальна 3D-карта».

На базі науково-дослідної лабораторії «Підготовка студентів-філологів до українознавчої роботи в школі» здійснюється організація і проведення фольклорних практик здобувачів вищої освіти.

Студентство залучено до створення електронної карти «Мистецтво Черкащини» та збору інформації про земляків-митців для створення посібника-довідника.

Фізкультурно-спортивна позанавчальна діяльність. В університеті діє громадська організація фізкультурно-спортивної спрямованості здобувачів вищої освіти – спортивний клуб, основним завданням якого є залучення молоді у позанавчальний час до фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності: організація і проведення спортивних змагань; забезпечення участі студентів у змаганнях різного рівня.

Як бачимо, незважаючи на війну наш Університет завжди був і залишається осередком розвитку спорту та спортивно-масової роботи в нашому місті та регіоні.

Організаційно-управлінська позанавчальна діяльність. Одним із напрямків роботи Центру культури та дозвілля «Гаудеамус» є здійснення необхідної психолого-педагогічної підтримки здобувачів вищої освіти. Так, у позанавчальний час студенти мають змогу працювати із психологом. Доступними є індивідуальні або групові консультації, корекційно-розвиткові заняття, діагностичні дослідження. Особлива увага приділяється вирішенню внутрішньо-особистісних протиріч, усвідомленню особистих потреб та бажань, формуванню стійких домінуючих мотивів навчання та навичок асертивної (впевненої) поведінки.

На консультаціях психолог із здобувачами вищої освіти працює над виявленням та закріпленням власної системи цінностей, організацією життєдіяльності з урахування ціннісних орієнтирів здобувача, формуванням здатності до прийняття особистістю ефективного рішення, відпрацюванням ключових навичок усвідомленості та розширенням можливостей для саморозвитку та самореалізації.

Задля попередження та протидії заходів безпеки під час воєнного стану зі здобувачами вищої освіти організовано ряд зустрічей з представниками ювенальної поліції та проведено низку інструктажів щодо дій в умовах надзвичайних ситуаціях.

Традиційними є також в університеті зустрічі з учасниками бойових дій, підтримка військовослужбовців, які проходять реабілітацію у госпіталях, гуманітарний збір для переселенців та військових, благодійні ярмарки, патріотичні квести та інші акції.

Національно-патріотичне виховання. Стоян О. підкреслює: «Національно-патріотичне виховання є одним із головних пріоритетів і органічним компонентом розвитку університету. З метою виховання громадянськості та патріотизму, формування національної свідомості та громадсько-політичної активності студентської молоді в університеті має бути запроваджена низка як традиційних, так і нових форм позанавчальної діяльності» [7, с. 41].

З 2014 року в університеті працює Національно-патріотичний табір для студентської молоді «Дія», аналогу якого немає в інших закладах вищої освіти України.

Необхідно зазначити, що позанавчальна діяльність, а це й наукова, суспільно-громадська активність студентів, їх спортивні, мистецькі та інші досягнення, враховується в методиці рейтингу науково-педагогічного працівника [5; 7].

Нами було проаналізовано рівень підготовки та участь у заходах здобувачів вищої освіти, що відбувалися в позааудиторний час, та їх вплив на формування культури міжособистісних відносин студентів. Проведене анкетування дозволило визначити рівень поінформованості щодо організації позанавчальної діяльності, міру залученості студентів до різноманітних заходів, коло їх інтересів, вподобань та пріоритетів у виборі таких заходів, а також виявити можливі способи покращення організації позанавчальної діяльності. Загальна кількість здобувачів, які пройшли анкетування – 841 особа.

Відповідаючи на питання «Чи брали Ви участь у позанавчальних заходах на факультеті університеті?» 52,4% здобувачів обрали варіант «Так», 21,1% – «Ні», 26,5% вважають, що роблять це рідко.

Питання «Чи знаєте Ви про можливості участі в органах студентського самоврядування на факультеті/університеті?» дозволило визначити, що значна більшість, 94,2% здобувачів досить обізнані в даному питанні. Лише 5,8% респондентів обрали варіант «Ні».

Відповідаючи на наступне питання, 86% здобувачів впевнені, що позанавчальна діяльність є корисною для особистого і професійного розвитку. 14% студентів не вважають позанавчальну діяльність обов'язковою умовою активізації процесу професійно-особистісного розвитку.

Питання «Чи відчуваєте Ви нестачу інформації про позанавчальні заходи, що проводяться на факультеті?» дозволило визначити, що 84,2% здобувачів отримують інформацію в достатньому обсязі, проте 15,8% респондентів мають певні сумніви щодо цього.

92,5% здобувачів вказали, що університет стимулює їх до активної участі у процесі прийняття рішень щодо організації освітнього середовища.

Що стосується наступного питання, то слід відзначити, що 83,8% здобувачів вважають, що позанавчальна діяльність значною мірою впливає на загальний досвід навчання в університеті. 16,2% не поділяють такої думки.

Важливо зазначити, що 83,7% респондентів зустрічаються із куратором щотижня, 15,8% – дуже рідко, а 0,5% здобувачів не знають свого куратора.

Наступне питання «У яких позанавчальних заходах ви б хотіли брати участь в університеті?» також відкритого характеру. На жаль, 34,2% здобувачів не виявили бажання поділитися своєю думкою. Проте можна виділити декілька досить вдалих

рекомендацій щодо урізноманітнення позанавчальної діяльності, таких як: організація спортивних змагань та інтелектуальних конкурсів й вікторин, походів, екскурсій, майстер-класів по виготовленню різних виробів, більше мовних курсів, зустрічі з відомими людьми.

Результати анкетування показали, що більшість здобувачів вищої освіти дійсно залучені до позанавчальної діяльності, вони активно беруть участь у заходах різного спрямування. Виявлено, що, на думку студентів, університет надає багато можливостей щодо їх залучення до різноманітних позанавчальних активностей, що сприяє не тільки формуванню свідомого прагнення до самоосвіти та самовдосконалення, а й зниженню рівня стресу, що впливає на загальний рівень благополуччя особистості.

Нами з'ясовано, що факультети / інститут мають відповідні приміщення, які використовуються для проведення різноманітних позанавчальних заходів. Приміщення обладнані необхідними засобами комунікації та технічним ресурсами для забезпечення якісної реалізації даних заходів.

Фінансування відбувається за рахунок виділених коштів на організацію та проведення позанавчальних заходів із бюджету університету та за рахунок отриманих грантів чи стипендій.

Здійснивши аналіз організації позанавчальної діяльності здобувачів вищої освіти вважаємо за потрібне: розширити форми і напрямки позанавчальної діяльності відповідно до сучасних ціннісних орієнтацій сучасної молоді; удосконалити співпрацю з органами студентського самоврядування щодо систематичного проведення заходів різного спрямування; продовжувати роботу щодо залучення відомих спікерів та експертів для проведення майстер-класів, тренінгів тощо; заохочувати до проведення заходів позанавчальної діяльності які враховують різні потреби та можливості здобувачів вищої освіти.

Отже, позанавчальна діяльність в університеті органічно переплітається з навчанням здобувачів вищої освіти, опануванням основами наук та педагогічної професії, багатством національної і світової культури, розвитку спорту. Відповідно, позанавчальна діяльність в університеті спрямована на систематичну й цілеспрямовану підготовку нової генерації педагогічної еліти, формування головних цінностей громадянина незалежної держави. Сьогодні як ніколи, заклад освіти стає для молоді не лише центром навчання та дозвілля, а й простором однодумців, психологічної підтримки та фокусу позитивної уваги. Подальшою перспективою є дослідження організації та проведення дозвілля здобувачів вищої освіти з інвалідністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кучерява О. Ю. Форми та види позааудиторної роботи з математики в педагогічному університеті. *Didactics of mathematics: Problems and Investigations*. 2009. № 31. С. 79–83.
2. Матвій-Лозинська Ю. О. Позааудиторна діяльність як складова навчально-виховного процесу вищого навчального закладу. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. Львів, 2011. Ч. 2. № 5. С. 175–179.
3. Онучак Л. В. Педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2002. 21 с.
4. Овчаренко Г. Е. Позанавчальна діяльність студентів у вищих навчальних закладах: сутнісні характеристики, структура та особливості. *Освіта Донбасу*. 2008. № 5–6(130–131). С. 35–38.
5. Петриченко Л. Система позааудиторної роботи, спрямованої на підготовку майбутнього вчителя до

- творчої діяльності. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2010. Вип. LI. С. 33–40.
6. Скрипник Н. С. Поаудиторна діяльність студентів вищих навчальних закладів: сутність, структура й особливості. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2012. Вип. 27(80). С. 566–571.
 7. Стоян О. М. Організація дозвілля студентської молоді. Київ: Вища школа, 2014. 41 с.

REFERENCES

1. Kucheriava, O. Yu. (2009). Formy ta vydy pozaaudytornoї roboty z matematyky v pedahohichnomu universyteti. *Didactics of mathematics: problems and investigations*, 31, 79–83 [in Ukrainian].
2. Matviiv-Lozynska, Yu. O. (2011). Pozaaudytorna diialnist yak skladova navchalno-vykhovnoho protsesu vyshchoho navchalnoho zakladu. *Visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttiediialnosti*, Lviv, Ch. 2, 5, 175–179 [in Ukrainian].
3. Onuchak, L. V. (2002). Pedahohichni umovy orhanizatsii samostiinoї pozaaudytornoї roboty studentiv ekonomichnykh spetsialnostei. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
4. Ovcharenko, H. E. (2008). Pozanavchalna diialnist studentiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh: sutnisni kharakterystyky, struktura ta osoblyvosti. *Osvita Donbasu*, 5–6(130–131), 35–38 [in Ukrainian].
5. Petrychenko, L. (2010). Systema pozaaudytornoї roboty, spriamovanoi na pidhotovku maibutnoho vchytelia do tvorchoї diialnosti. *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu*, issue LI, 33–40 [in Ukrainian].
6. Skrypnyk, N. S. (2012). Pozaaudytorna diialnist studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv: sutnist, struktura y osoblyvosti. *Pedahohika formuvannia tvorchoї osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, issue 27(80), 566–571 [in Ukrainian].
7. Stoian, O. M. (2014). Orhanizatsiia dozvillia studentskoi molodi. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].